

EUROOPAN YHTEISÖJEN KOMISSIO

Bryssel 13.9.2005
KOM(2005)425 lopullinen

**KOMISSION TIEDONANTO NEUVOSTOLLE, EUROOPAN PARLAMENTILLE,
EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE SEKÄ ALUEIDEN
KOMITEALLE**

Esteetön tietoyhteiskunta (eAccessibility)

[SEK(2005) 1095]

KOMISSION TIEDONANTO NEUVOSTOLLE, EUROOPAN PARLAMENTILLE, EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEALLE SEKÄ ALUEIDEN KOMITEALLE

Esteetön tietoyhteiskunta (eAccessibility)

Esteetön tieto- ja viestintäteknologia (TVT) parantaa vammaisten elämänlaatua huomattavasti. Samaan aikaan TVT:n käyttömahdollisuuksien epätasainen jakautuminen voi johtaa syrjäytymiseen. Tässä tiedonannossa komissio ehdottaa poliittista toimenpidepakettia, jolla edistetään tietoyhteiskunnan esteettömyyttä. Se kehottaa jäsenvaltioita ja sidosryhmiä tukemaan vapaaehtoisia konkreettisia toimia, joilla TVT-tuotteet ja -palvelut voitaisiin saattaa huomattavasti laajemmin saataville Euroopassa.

Tämä esteetöntä tietoyhteiskuntaa koskeva tiedonanto tukee äskettäin aloitetun ”**i2010 – Kasvua ja työllisyyttä edistävä eurooppalainen tietoyhteiskunta**”¹-aloitteen täytäntöönpanoa. Kyseissä aloitteessa määritellään uudet strategiset puitteet ja laajat poliittiset suuntaviivat avoimen ja kilpailuun perustuvan digitaalitalouden tukemiseksi, ja siinä korostetaan TVT:n asemaa osallistamisen ja elämänlaadun veturina. Komission kunnianhimoisena tavoitteena on toteuttaa kaikille avoin tietoyhteiskunta, joka tarjoaa mahdollisuuksia kaikille ja jossa syrjäytymisen vaara on minimoitu.

1. JOHDANTO

Euroopan väestöstä noin 15 prosenttia on vammaisia, ja monella heistä on vaikeuksia käyttää TVT-tuotteita ja -palveluja. Joissakin tapauksissa vanhuksilla on samankaltaisia ongelmia. Esteettömistä TVT-tuotteista ja -palveluista on tullut Euroopassa ensisijaisen tärkeitä, kun ikärakenne muuttuu: 18 prosenttia Euroopan väestöstä oli yli 60-vuotiaita vuonna 1990, ja osuuden odotetaan nousevan 30 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä.²

Yhdysvalloissa äskettäin tehdyssä tutkimuksessa³ todettiin, että 60 prosenttia työikäisistä aikuisista voi hyötyä esteettömästä teknologiasta, koska heillä on lieviä vajavuuksia tai vaikeuksia nykyisen teknologian käytössä.

Vuonna 2002 tehdyssä tutkimuksessa⁴ todettiin, että yli 48 prosenttia yli 50-vuotiaista henkilöistä Euroopassa katsoi, että laitevalmistajat eivät olleet ottaneet heitä riittävästi huomioon tuotesuunnittelussa. Uusilla matkapuhelin-, tietokone- ja Internet-palveluilla oli kuitenkin 10–12 miljoonaa potentiaalista käyttäjää.

Johtopäätös on ilmeinen: **TVT:n hyötyjen saattaminen mahdollisimman monien saataville on yhteiskunnallinen, eettinen ja poliittinen välttämättömyys.** Tämä luo lisäksi markkinoita, joiden taloudellinen merkitys on kasvussa.

¹ KOM(2005) 229 lopullinen, 1.6.2005.

² YK:n maailmanväestön ennusteet (vuoden 2002 versio) ja Eurostatin väestölaskelmat.

³ The Wide Range of Abilities and Its Impact on Computer Technology – Forrester Research Inc., 2003.

⁴ Seniorwatch IST-1999-29086 www.seniorwatch.de

Kun puhutaan niiden teknisten esteiden ja vaikeuksien voittamisesta, joita tasavertainen osallistuminen tietoyhteiskuntaan aiheuttaa vammaisille ja muillekin kansalaisille, voidaan käyttää termiä **”esteetön tietoyhteiskunta”** (**”eAccessibility”**). Tämä on osa laajempaa käsitettä ”osallisuus tietoyhteiskuntaan” (”eInclusion”), jossa ratkotaan muitakin – kuten taloudellisia, maantieteellisiä ja koulutuksellisia – esteitä.

Tämä tiedonanto perustuu työhön, jota esteettömän tietoyhteiskunnan parissa on jo tehty kahdessa eEurope-toimintasuunnitelmassa, sekä t&k-hankkeissa saatuihin päätelmiin ja tuloksiin. Siihen on sisällytetty myös keskeiset tulokset, joita saatiin alkuvuodesta 2005 verkossa suoritetusta julkisesta kuulemisesta⁵. Siinä EU:n toimielimille annettiin vankka tuki (yli 88 % vastauksista) tehdä aloitteita, joilla puututaan huomattavan enemmistön (yli 74 %) pulmalliseksi katsomaan tilanteeseen eli TVT-tuotteiden ja -palveluiden monenkirjavuuteen Euroopassa. Lisäksi kaivattiin esteettömien tuotteiden ja palvelujen parempaa saatavuutta (84 % vastaajista).

Tämän tiedonannon keskeinen tavoite on edistää yhtenäistä lähestymistapaa jäsenvaltioiden esteetöntä tietoyhteiskuntaa koskeviin hankkeisiin vapaaehtoiselta pohjalta ja edistää alan itsesääntelyä.

2. KÄYTÄNNÖN HAASTEET

Uusi teknologia on jo tuonut selvää apua vammaisille ja mahdollistanut itsenäisiä toimintoja, joihin ennen tarvittiin avustaja. Alan yritysten ponnisteluista huolimatta vammaisilla on vielä lukuisia ongelmia tietoteknisten tuotteiden ja palvelujen käytössä, kuten:

- yhdenmukaistettujen ratkaisujen puuttuminen, esimerkiksi ei soittomahdollisuutta tekstipuhelimista 112-hätänumeroon monissa jäsenvaltioissa
- yhteentoimivien esteettömien TVT-ratkaisujen puute
- ohjelmistojen yhteensopimattomuus apuvälineiden kanssa; sokeille tarkoitettuja ruudunlukuohjelmia usein mahdoton käyttää käyttöjärjestelmäpäivitysten jälkeen
- massatuotteiden ja apuvälineiden väliset häiriöt esimerkiksi GSM-puhelimien ja kuulolaitteiden välillä
- Euroopan laajuisten standardien puuttuminen; esim. seitsemän erilaista, yhteensopimatonta tekstipuhelinjärjestelmää kuuroille ja kuulovammaisille
- tarpeellisten palvelujen puute; esimerkiksi monet verkkosivut ovat liian monimutkaisia kognitiivisesti rajoittuneille tai kokemattomille käyttäjille tai mahdottomia lukea tai selata näkövammaisille henkilölle
- tuotteiden ja palvelujen puuttuminen tietyiltä ryhmiltä; esim. viittomakielen käyttäjillä ei ole puhelinviestintämahdollisuutta
- laitteen fyysisen käytön vaikeus; esim. monien laitteiden näppäimistöt ja näytöt
- esteettömän sisällön puute
- rajallinen valinnanvara sähköisen viestinnän palvelujen, laadun ja hinnan suhteen.

⁵ Tulokset verkossa:
http://europa.eu.int/information_society/policy/accessibility/com_ea_2005/a_documents/com_consult_res.html#_Toc97028181

Monet näistä ongelmista voitaisiin teknisestä näkökulmasta ratkaista periaatteessa helpostikin, mutta tämä edellyttää Euroopan laajuista yhteistyötä, koordinoitua ja päättävää voimaa, sillä markkinavoimat ovat ainakin tähän saakka osoittautuneet riittämättömiksi.

Lähtötilaisuus tuo tullessaan uutta teknologiaa, jossa esteettömyysnäkökohdat on otettava huomioon jo hyvissä ajoin, kuten:

- digitaalitelevisio, esim. standardit ja yhteensopivuus sekä palvelujen ja laitteiden suunnittelu
- kolmannen sukupolven matkapuhelimet, esim. laitteiden ja ohjelmistojen suunnittelu sekä palvelut
- laajakaistayhteydet, esim. monimuotoisten esitysten käyttömahdollisuus tavalla, joka parantaa esteettömyyttä eikä päinvastoin.

Näiden kysymysten ratkaisemista pidettiin aiemmin vain tietyn väestöryhmän etujen mukaisena, mutta käytännössä siitä on hyötyä valtaosalle teknologian käyttäjistä.

3. MARKKINOIHIN JA TALOUTEEN LIITTYVIÄ NÄKÖKOHTIA

Osaan näistä haasteista on kyetty vastaamaan TVT-tutkimuksen ja markkinoiden tuottamien innovatiivisin ratkaisuin. Suurimpia esteitä niiden laajalle levinneisyydelle ovat seuraavat:

- tähän saakka kohteena on ollut pieni markkinalohko (lähinnä vammaiset ja joskus vanhuks) yleensä pk-yritysten kautta kansallisella tai alueellisella tasolla
- soveltuvien teknisten standardien ja eritelmien niukka saatavuus
- eurooppalaisessa lainsäädäntötyössä on vasta hiljattain nimenomaisesti tutkiskeltu mahdollisuutta sisällyttää esteettömyysvaatimuksia julkisten hankintojen teknisiin eritelmiin
- eri jäsenvaltioissa on kehitetty omia ratkaisuja hyvinkin erilaisin tavoin.

Tämän johdosta esteettömien TVT-tuotteiden ja -palvelujen markkinat Euroopassa ovat vielä alkuvaiheessa, hajautuneita kansallisten rajojen mukaan ja vailla yhdenmukaista lainsäädäntöä ja soveltuvia teknisiä standardeja. Tämä hankaloittaa yhtenäismarkkinoiden toimintaa ja kuormittaa enenevässä määrin toimialaa, kun sen on tyydytettävä jäsenvaltioissa vallitsevia erilaisia vaatimuksia.

Tuotteiden kohderyhmänä pidetään vammaisten ja joissakin tapauksissa vanhusten lisäksi yhä enenevässä määrin koko väestöä. Tämä havainto ennakoii markkinoiden muutosta, jota pääsemme jo todistamaan, kun suuret eurooppalaiset toimijat ovat kiinnittämässä huomiotaan tähän markkinalohkoon, joskin kestää vielä jonkin aikaa, ennen tämä tapahtuu täysipainoisesti.

Sama koskee myös televiestintää: televiestintätuotteet ja -palvelut ovat jo niin yleisiä, että jopa tämä (toistaiseksi varsin vaatimaton) markkinalohko on käymässä merkittäväksi profiloitumisen edistäjäksi ja kasvun tuottajaksi, joka kiinnostaa suuria markkinatoimijoita.

Voidaan todeta, että esteetön tietoyhteiskunta ja siihen liittyvät avustavan teknologian tuotteet ja palvelut ovat jo suurten massateknologiatuottajien ”keskipitkän aikavälin tähtäimessä”; tämä pätee niin Eurooppaan kuin muuallekin maailmaan.

4. LAINSÄÄDÄNTÖÖN JA POLITIIKKAAN LIITTYVIÄ NÄKÖKOHTIA

Neuvosto on useaan ottanut kannustanut toimimaan EU:n tasolla, esimerkiksi kun se kehotti jäsenvaltioita ja komissiota ”Hyödyntämään tietoyhteiskunnan vammaisille tarjoamia mahdollisuuksia ja erityisesti poistamaan tekniset, oikeudelliset ja muut esteet, jotka estävät vammaisia osallistumasta täysimittaisesti osaamiselle rakentuvaan talouteen ja osaamisyhteiskuntaan, ...”⁶. Myös Euroopan parlamentti on tukenut tätä lähestymistapaa⁷.

Eurooppalaisessa politiikassa ja lainsäädännössä on erityisesti tunnustettu työn ja ammatin keskeinen asema tasavertaisten mahdollisuuksien takaamisessa kaikille. Sillä on huomattava vaikutus kansalaisten täysipainoiseen osallistumiseen taloudelliseen, kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen elämään sekä heidän oman potentiaalinsa toteuttamiseen. On selvää, mikä vaikutus tähän voi olla laadukkaiden TVT-tuotteiden ja -palvelujen laajemmalla saatavuudella. Se parantaa työllistettävyyttä sekä osallisuutta yhteiskuntaan ja antaa ihmiselle mahdollisuuden elää riippumatonta elämää pitempään.

EU:n toimielimet ovat monissa yhteyksissä ilmaisseet tarpeen sisällyttää kaikki Euroopan kansalaiset tietoyhteiskuntaan. Komissio on tehnyt aloitteita kahdessa eEurope-toimintasuunnitelmassa esteettömämmän tietoyhteiskunnan rakentamiseksi. Vuoden 2002 toimintasuunnitelmassa oli erillinen toimintalinja tätä varten. Siinä suositeltiin verkkosisällön saavutettavuusohjeiden (WAI) hyväksymistä⁸, eurooppalaisen Design for All (DFA) -opinto-ohjelman kehittämistä sekä apuvälineteknologian ja DFA-standardoinnin lujittamista. eEurope 2005 -toimintasuunnitelman tarkoitus oli yleistää tietoyhteiskuntaan osallistaminen kaikkiin toimintalinjoihin. Siinä ehdotettiin myös TVT:n esteettömyysvaatimusten sisällyttämistä julkisiin hankintoihin.

Televiestintäneuvosto on tukenut tätä työtä ilmaisemalla tarpeen parantaa tietoyhteiskunnan esteettömyyttä Euroopassa⁹. Lisäksi esteetöntä tietoyhteiskuntaa koskevassa ministerijulistuksessa¹⁰ ehdotetaan kaikkien tarpeellisten toimien toteuttamista avoimen ja osallistavan osaamisyhteiskunnan takaamiseksi kaikille kansalaisille.

Myös sosiaalipolitiikan neuvosto antoi vuonna 2002 vammaisten tietoyhteiskuntaan pääsyn parantamista koskevan päätöslauselman¹¹, jossa se kehotti jäsenvaltioita poistamaan tekniset, oikeudelliset ja muut esteet, jotka estävät vammaisia osallistumasta täysimittaisesti osaamiselle rakentuvaan talouteen ja osaamisyhteiskuntaan.

Tämän mukaisesti Euroopan parlamentti vuonna 2002 antamassaan verkkosivujen saavutettavuutta koskevassa päätöslauselmassa¹² ”toistaa, että on tarpeen välttää kaikenlaista

⁶ Neuvoston päätöslauselma ”Vammaisten tietoyhteiskuntaan pääsyn parantaminen”, 2.–3.12.2002, <http://register.consilium.eu.int/pdf/fi/02/st14/14892fi2.pdf>

⁷ Euroopan parlamentin päätöslauselma komission tiedonannosta ”eEurope 2002: Julkisen sektorin verkkosivujen ja niiden sisällön saavutettavuus” (2002 (0325)).

⁸ ”eEurope 2002: Julkisen sektorin verkkosivujen ja niiden sisällön saavutettavuus, KOM(2001) 529 lopullinen, http://europa.eu.int/eur-lex/fi/com/cnc/2001/com2001_0529fi01.pdf

⁹ Neuvoston päätöslauselma eEurope 2002 -toimintasuunnitelmasta: Julkisen sektorin verkkosivujen ja niiden sisällön saavutettavuus (EYVL C 86, 10.4.2002).

¹⁰ Esteetöntä tietoyhteiskuntaa koskeva ministerijulistus, 11.4.2003, <http://www.eu2003.gr/en/articles/2003/4/11/2502/>

¹¹ Neuvoston päätöslauselma 14892/02.

¹² Euroopan parlamentin päätöslauselma komission tiedonannosta ”eEurope 2002: Julkisen sektorin verkkosivujen ja niiden sisällön saavutettavuus (2002 (0325)).

sulkemista yhteiskunnan ja näin ollen myös tietoyhteiskunnan ulkopuolelle, ja pyytää erityisesti integroimaan vammaiset ja ikääntyneet". Eräässä toisessa päätöslauselmassa¹³ puolestaan mainitaan viittomakielen käyttö televiestinnässä Euroopassa.

Yleisellä tasolla EY:n perustamissopimuksen 13 artiklassa säädetään toimista muun muassa vammaisuuteen perustuvan syrjinnän torjumiseksi.

Tähän artiklaan perustuen 27. marraskuuta 2000 annetun neuvoston direktiivin 2000/78/EY¹⁴ nimenomaisena ”... tarkoituksena on luoda yleiset puitteet uskoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän torjumiselle työssä ja ammatissa...”. Direktiivissä säädetään erityisesti seuraavaa: ”Olisi säädettävä tarkoituksenmukaisista eli tehokkaista ja käytännöllisistä toimenpiteistä, joiden tavoitteena on mukauttaa työolosuhteet vammaisten tarpeisiin, esimerkiksi tekemällä muutoksia toimitiloihin sekä laitteisiin...”.

Muissakin EU:n toimielinten antamissa tietoyhteiskunta-aiheisissa direktiiveissä on säännöksiä vammaisten ja vanhusten osallistamisesta. Näitä ovat sähköisestä viestinnästä annetut direktiivit, erityisesti puitedirektiivi¹⁵ ja yleispalveludirektiivi¹⁶, radio- ja telepäätelaitedirektiivi¹⁷, julkisia hankintoja koskevat direktiivit¹⁸ sekä yhdenvertaista kohtelua työssä koskeva direktiivi¹⁹.

Komissio julkaisi joulukuussa 2003 Euroopan vammaisten teemavuoden päätteeksi toimintasuunnitelman²⁰, jonka yhtenä toimintalinjana neljästä oli uuden teknologian käyttömahdollisuus. Toimintasuunnitelmassa kuvataan toimia, joita on tehty tietoyhteiskunnan esteettömyyden parantamiseksi EU:n tasolla käytettävissä olevin välinein.

EU:n tason toimet ovat tuottaneet lisäarvoa sikäläkin, että useat jäsenvaltiot kehittävät lainsäädäntöä, määräyksiä, standardeja tai ohjeita näiden kysymysten ratkaisemiseksi kansallisella tasolla. Tämä toiminta on johtamassa samansuuntaisiin mutta silti eriäviin vaatimuksiin, joita tuotteille ja palveluille asetetaan esteettömän tietoyhteiskunnan takaamiseksi. Tämä aiheuttaa eurooppalaiselle alan yrityksille suuren riskin joutua toimimaan pirstaloituneilla markkinoilla, mikä heikentää kilpailukykyä ja tehokkuutta.

Kuluttajille riski on vieläkin suurempi, ja erityisesti tämä koskee vammaisia ja vanhuksia: markkinoiden pirstaloituminen merkitsee kalliimpia, vieraampia ja yhteensopimattomampia tuotteita, tiedon saannin ja siirron hankaloitumista rajojen yli jne.

EU:n toimissa otetaan huomioon myös muualta maailmasta, kuten Yhdysvalloista ja Kanadasta saatuja kokemuksia. Euroopan komissio on käynnistänyt näiden maiden kanssa vuoropuhelun – erityisesti lainsäädännön käytöstä julkisten hankintojen yhteydessä – väkevänä keinona tilanteen parantamiseksi.

¹³ Euroopan parlamentin päätöslauselma viittomakielistä, B4-0985/98.

¹⁴ Verkossa:

http://europa.eu.int/comm/employment_social/fundamental_rights/pdf/legisl/2000_78_fi.pdf

¹⁵ Direktiivi 2002/21/EY.

¹⁶ Direktiivi 2002/22/EY.

¹⁷ Direktiivi 1999/5/EY.

¹⁸ Direktiivit 2004/17/EY ja 2004/18/EY.

¹⁹ Direktiivi 2000/78/EY.

²⁰ Yhtäläiset mahdollisuudet vammaisille: eurooppalainen toimintasuunnitelma (KOM(2003) 650 lopullinen).

Tämän johdosta perusedellytykset EU:n tason hankkeille ovat olemassa: tätä mieltä oli valtaosa sidosryhmistä (84 %) julkisessa kuulemisprosessissa.

5. MENEILLÄÄN OLEVA EU:N TASON TOIMINTA

EU:n tasolla on käynnistetty jo useita toimia, joita on määrä jatkaa ja vahvistaa.

Esteettömyyden vaatimukset ja standardit

Standardit ovat strateginen väline elinkeinoelämälle ja julkiselle sektorille sekä keskeinen edellytys uusille markkinamahdollisuuksille. Vaikka standardien laatiminen ja noudattaminen perustuu vapaaehtoisuuteen, niillä on tärkeä rooli poliittisten toimien täytäntöönpanon tukemisessa. Esteettömän tietoyhteiskunnan eurooppalaiset standardit parantaisivat Euroopan yhtenäismarkkinoiden toimintaa ja edistäisivät sitä kautta uusien markkinoiden, kilpailun ja työllisyyden kehittämistä. Komissio aikoo tämän vuoksi jatkossakin tukea taloudellisesti eurooppalaisten standardointielinten (ESO) ehdottamia erityistoimia Euroopan standardointitoimintasuunnitelman puitteissa tai antaa ESO:lle toimeksiantoja²¹.

Standardein määritetyt esteettömyysvaatimukset on sovitettava yritysten, suunnittelijoiden sekä tuotteiden ja palvelujen tarjoajien tarpeisiin, jotta luovuudelle tai innovaatioille ei koituisi haittaa. Samalla ne on sovitettava myös käyttäjien tarpeisiin, minkä vuoksi käyttäjien osallistuminen standardien kehittelyyn on olennaisen tärkeää: elinkeinoelämän ja yleisen edun välille on löydettävä tasapaino. Standardeja tulisi voida soveltaa ja ohjeellistaa helposti lainsäädännössä, sääntelyssä ja muissa esteettömyyttä edistävässä välineissä. Standardien ilmainen tai edullinen saatavuus helpottaisi niiden omaksumista erityisesti pk-yrityksissä, joilla on rajalliset resurssit niiden ostamiseen, ja niiden saamista käyttäjien ulottuville.

Samalla kun edistetään yhteentoimivuutta, on huolehdittava siitä, että standardiratkaisuina ei edistetä sellaista patentoitua teknologiaa, johon ei liity kohtuullista ja syrjimätöntä lisensointikäytäntöä (RAND).

Kaikille sopiva suunnittelu – Design for All (DFA)

DFA-periaatteen mukaan tuotteet ja palvelut on suunniteltava esteettömiksi mahdollisimman suurelle käyttäjäjoukolle²². DFA-käsite on jo hyvin vakiintunut, joskaan ei vielä laajasti sovellettu. Siksi on tärkeää jatkaa sen tunnetuksi tekemistä Euroopassa. Tätä varten komissio perustanut osaamiskeskusten verkoston (EDEAN)²³, jossa on yli sata jäsentä.

DFA-lähestymistapa mahdollistaa **esteettömyysvaatimusten paremman huomioon ottamisen tuotetta tai palvelua suunniteltaessa**, minkä lisäksi sillä **säästetään merkittävästi kustannuksia, kun vältetään tuotteiden tai palvelujen kallis uudelleensuunnittelu tai tekniset korjaukset** niiden käyttöönoton jälkeen.

²¹ Tämä prosessi perustuu direktiiviin 98/34/EY. Verkossa:

http://europa.eu.int/eur-lex/pri/fi/oj/dat/1998/1_204/1_20419980721fi00370048.pdf

²² DFA käsittää kolme päästrategiaa: 1) suunnittelu useimmille käyttäjille ilman muutoksia, 2) suunnittelu, jota on helppo mukauttaa eri käyttäjille (esim. säädettävien käyttöliittymien avulla) ja 3) suunnittelu, joka mahdollistaa saumattoman kytkennän apuvälineisiin.

²³ EDEAN (European Design for All e-Accessibility Network) verkossa: <http://www.e-accessibility.org/>

Suunnittelijoille tarkoitetun eurooppalaisen DFA-opinto-ohjelman perusrakenne on jo kehitetty, ja jäsenvaltioissa on järjestetty useita pilottikursseja. Sen käytön lujittaminen keskiasteen jälkeisessä ja ammatillisessa koulutuksessa on yksi tapa turvata esteetön tietoyhteiskunta tulevaisuudessa²⁴. DFA-pätevöityneen esteettömyysvastaavan toimiminen keskeisissä organisaatioissa voisi olla tapa nostaa tietoyhteiskunnan esteettömyys ammattimaiselle tasolle.

Web-sivujen esteettömyys

Komissio antoi vuonna 2001 julkisten verkkosivujen saavutettavuutta koskevan tiedonannon²⁵, jota seurasivat neuvoston ja parlamentin päätöslauselmat vuonna 2002. Tämän seurauksena jäsenvaltiot ovat sitoutuneet tekemään julkisista verkkosivuistaan esteettömiä kansainvälisten suuntaviivojen mukaisesti²⁶.

Komissio ja jäsenvaltiot valvovat kehitystä esteettömän tietoyhteiskunnan asiantuntijaryhmän kautta uusien arviointimenetelmien²⁷ ja menettelyjen, vertailuanalyysien, tiedonkeruun ja parhaiden käytäntöjen yksilöinnin avulla. **Web-sivujen esteettömyys mahdollistaa** yleisen edun mukaisten verkkopalvelujen saavutettavuuden. Tämän prosessin helpottamiseksi on tärkeää rohkaista esteettömyyttä tukevien sivunlaadintaohjelmien kehittämistä²⁸.

Tarvitaan myös esteettömyyden sertifiointijärjestelmiä, koska useat jäsenvaltiot ovat antaneet sitovia säädöksiä, jotka edellyttävät esteettömyyttä, ja vaatimustenmukaisuuden noudattamista on arvioitava. Euroopan standardointikomitean (CEN) työryhmässä²⁹ etsitään parhaillaan tähän sopivia ratkaisuja.

Vertailuanalyysit ja valvonta

Monet jäsenvaltiot ovat sisällyttämässä lainsäädäntöönsä esteettömyyden vertailuanalyysejä ja valvontaa. EU:n tasolla neuvosto ja Euroopan parlamentti ovat peräänkuuluttaneet web-sivujen esteettömyyden valvontaa. Parlamentti on myös esittänyt digitaalitelevision tekstityksen ja kuvailutulkauksen valvontaa.

Jotta esteettömän tietoyhteiskunnan eurooppalaista politiikkaa voitaisiin kehittää edelleen, **on välttämätöntä saada vertailukelpoista tietoa kaikista jäsenvaltioista**. Komission lähtökohtana on meneillään oleva eurooppalainen valvontatoiminta, ja siinä otetaan huomioon tarkistettu Lissabonin suunnitelma.

Komissio jatkaa vuoropuheluaan eri tilastokeskusten kanssa kehittääkseen ja parantaakseen tarvittavia indikaattoreita ja erityisesti yleistääkseen esteettömyyskysymykset nykyisissä indikaattoreissa.

²⁴ IDCnet-hankkeen DFA-opinto-ohjelmaraportti.

²⁵ KOM(2001) 529 lopullinen.

²⁶ W3C/WAI/WCAG1.0 Web Content Accessibility Guidelines 1.0. Versio 2 on valmisteilla, ja siinä otetaan huomioon web-teknologian kehitys ja helpotetaan vaatimustenmukaisuuden testaamista.

²⁷ Web Accessibility Benchmarking (WAB) -klusteri.

²⁸ W3C/WAI/ATAG Authorising Tools Accessibility Guidelines (ATAG).

²⁹ <http://www.cenorm.be/cenorm/businessdomains/businessdomains/iss/activity/ws-wac.asp>

Tutkimus

Tutkimus ja teknologian kehittäminen ovat keskeisiä tekijöitä pyrittäessä kohti esteetöntä tietoyhteiskuntaa. Vuodesta 1991 alkaen esteettömyyttä on pyritty parantamaan jo lähes 200 eurooppalaisessa ttk-hankkeessa³⁰, joissa EY:n rahoitusosuus on ollut 200 miljoonan euron luokkaa. Tutkimuksissa on saatu uutta tietämystä esteettömyyden ongelmista ja vaadittavista ratkaisuista.

Tulokset ovat tuottaneet ratkaisumahdollisuuksia, kuten vanhusten esteettömät kodin etäpalvelut (kuten hälytys- ja hätäpalvelut). On kehitetty ratkaisuja, joilla digitaalista tietoa saadaan paremmin sokeiden ja näkövammaisten ulottuville (teksti, grafiikka, 3D-kuvat, koodattu musiikki, televisio-ohjelmat). Motorisesti rajoittuneille henkilöille on kehitetty liikkumista, laitteiden käyttöä ja ohjausta helpottavia järjestelmiä, ja kuulovammaisille on kehitetty kommunikaatiomahdollisuuksia parantavia palveluja, kuten viittomakielen ja huulten liikkeiden tuottamisohjelmia. Muita esimerkkejä ovat tietokoneympäristöt, jotka helpottavat vammaisten lasten integrointia koulutukseen tai vammaisten aikuisten työllistämistä sekä osallistumista politiikan suunnitteluun (eEurope, ts. web-sivujen esteettömyys ja kaikille sopiva suunnittelu (Design for all)).

Monia yhteisön hankkeiden tuloksista on myöhemmin kehitetty onnistuneesti markkinoille päätyneiksi tuotteiksi saakka, ja hankkeista saadulla tietämyksellä on parannettu TVT-tuotteiden ja -palvelujen esteettömyyttä.

Kun teknologia kehittyy vauhdikkaasti ja tarjoaa uusia teknisiä ratkaisuja, on olennaista investoida tutkimustoimintaan, jotta uutuuksien valtava potentiaali saataisiin myös vammaisten ja vanhusten hyödyksi. Tutkimuksen seitsemännen puiteohjelman tämänhetkiseen ehdotukseen on sisällytetty **tarve jatkaa ja jopa laajentaa esteettömään tietoyhteiskuntaan liittyvää ttk-toimintaa**, jotta eurooppalaista avustavan teknologian teollisuutta voitaisiin kehittää entisestään³¹ ja tehdä esteettömyydestä arkinen asia teollisuudessa yleensä.

6. TVT-TUOTTEIDEN JA -PALVELUJEN ESTEETTÖMYYDEN PARANTAMINEN EUROOPASSA – KOLME UUTTA LÄHESTYMISTAPAA

Sen lisäksi, että komissio edistää edellä lueteltuja meneillään olevia toimia, se aikoo edistää seuraavaa kolmea lähestymistapaa, joita ei vielä käytetä laajalti Euroopassa: i) esteettömyysvaatimukset julkisissa hankinnoissa, ii) esteettömyyden sertifiointi ja iii) nykyisen lainsäädännön parempi hyödyntäminen.

Komissio aikoo arvioida näiden toimien tuloksia kahden vuoden kuluttua tämän tiedonannon julkaisemisesta. Hyvän hallintotavan periaatteen³² mukaisesti komissio aikoo vaihtaa näkemyksiä jäsenvaltioiden kanssa ja pohtia täydellisen vaikutusanalyysin jälkeen, tarvitaanko lisätoimia ja mahdollisesti uutta lainsäädäntöä.

³⁰ Esimerkkejä hankkeista: <http://www.cordis.lu/ist/so/einclusion/home.html> ja http://www.cordis.lu/ist/directorate_f/einclusion/previous-research.htm

³¹ ”Access to Assistive Technology in the EU”, Euroopan komission työllisyys-, sosiaali- ja tasa-arvoasioiden pääosaston raportti, CE-V/5-03-003-EN-C.

³² Euroopan komission valkoinen kirja ”Eurooppalainen hallintotapa” (KOM(2001) 428 lopullinen).

1. Julkiset hankinnat

Julkisten hankintojen arvo Euroopassa yhteensä on noin 16 prosenttia sen yhteenlasketusta bruttokansantuotteesta. Viranomaiset voivat kaikilla tasoilla vaatia ostamiltaan hyödykkeiltä ja palveluilta esteettömyyttä. Euroopan yhteisön julkisista hankinnoista annetuissa direktiiveissä mainitaankin mahdollisuus asettaa DFA-suunnittelu- ja esteettömyysvaatimukset tarjousten edellytyksiksi (teknisissä eritelmissä).

Tämä tarkoittaa selkeää sitoutumista **osallistavaan politiikkaan, joka tuo tuotteet ja palvelut yhä useamman käyttäjän, kansalaisen ja työntekijän ulottuville**. Se kannustaa teollisuusyrityksiä tekemään esteettömyydestä tuotteidensa sisäänrakennetun ominaisuuden ja luo suuret markkinat esteettömälle tieto- ja viestintäteknologialle. Tällaisista vaikutuksista on näyttöä Yhdysvalloissa³³, jonka lainsäädännössä liittovaltion hankinnoissa edellytetään esteettömyyttä.

Verkossa suoritettussa julkisessa kuulemisessa yli 90 prosenttia vastaajista kannatti periaatetta, jonka mukaan julkisten laitosten kaikissa TVT-tuote- ja -palveluhankinnoissa on edellytettävä esteettömyyttä. Joissakin jäsenvaltioissa esteettömyys on jo osa julkisten hankintojen vaatimuksia. EU:n tason yhteisillä esteettömyysvaatimuksilla voidaan vähentää markkinoiden pirstaleisuutta ja edistää yhteentoimivuutta.

Julkisten hankintojen esteettömyysvaatimusten yhdenmukaisuudelle on vahva tarve Euroopassa. Tätä varten komissio valmistelee toimeksiantoa eurooppalaisille standardointielimille, joiden tehtävänä olisi kehittää TVT-alan tuotteiden ja palvelujen eurooppalaiset esteettömyysvaatimukset julkisia hankintoja varten. Tämä toimeksianto on tällä hetkellä jo lähetetty jäsenvaltioille kommentoitavaksi. Se on määrä antaa eurooppalaisille standardointielimille vuoden 2005 loppuun mennessä.

Komissio tehostaa jäsenvaltioiden kanssa aiheesta käytävää keskustelua esteettömän tietoyhteiskunnan asiantuntijaryhmän³⁴ puitteissa. Se jatkaa kokemusten keräämistä Euroopasta ja rohkaisee käymään kansainvälistä vuoropuhelua julkisten hankintojen esteettömyysvaatimusten yhdenmukaistamisesta erityisesti Yhdysvaltojen kanssa transatlanttisen talouskumppanuuden (TEP) puitteissa.

2. Sertifiointi

TVT-tuotteita ostettaessa ei ole aina selvää, mitkä vaatimukset ne täyttävät. Tämä on merkittävä kysymys erityisesti esteettömiä TVT-tuotteita ostettaessa. On kehitetty tai kehitteillä on joitakin standardeja, joissa määritellään, kuinka tuotteista ja palveluista voidaan tehdä esteettömiä. Tällä hetkellä ei ole kuitenkaan olemassa luotettavia keinoja arvioida, ovatko tuotteet näiden esteettömyysvaatimusten mukaisia. Tarkoituksenmukaiset sertifiointijärjestelmät tuotteiden ja organisaatioprosessien esteettömyyden ja esteettömyysammattilaisten tunnustamista varten (European Key Mark -järjestelmän³⁵ ja eurooppalaisten standardien pohjalta) antaisivat tietoa asiakkaille, jotka haluavat esteettömiä

³³ Kuntoutuslain pykälä 508 (section 508 of the Rehabilitation Act), sellaisena kuin se on muutettuna koulutus- ja työllistämislailalla (Workforce Investment Act) vuonna 1998.

³⁴ Esteettömän tietoyhteiskunnan asiantuntijaryhmä (eAccessibility Experts Group) koordinoi jäsenvaltioiden asiantuntijoita, jotka tukevat eEurope-toimintasuunnitelman täytäntöönpanoa.

³⁵ http://www.cenorm.be/conf_assess/keymark/keymarktext.htm

tuotteita ja palveluja ja jotka voisivat palkita valmistajat ja palveluntarjoajat näiden pyrkimyksistä. Tämä helpottaisi myös esteettömyysvaatimusten noudattamisen valvontaa.

Neuvosto kehotti tammikuussa 2003 antamassaan vammaisten tietoyhteiskuntaa koskevassa päätöslauselmassa harkitsemaan hyödykkeille ja palveluille ”eAccessibility-merkintää”. Vuonna 2002 annetussa esteetöntä tietoyhteiskuntaa koskevassa ministerijulistuksessa todetaan, että ”*markkinoiden pirstaloitumisen estämiseksi voitaisiin harkita eurooppalaista web-sivujen esteettömyysmerkintää, joka vahvistaa W3C WAI -suuntaviivojen*³⁶ noudattamisen.”

Komissio aikoo tutkia yhdessä keskeisten sidosryhmien kanssa **mahdollisuuksia kehittää, ottaa käyttöön ja panna täytäntöön esteettömien tuotteiden ja palvelujen sertifiointijärjestelmiä**, joihin sisältyisivät mm. testauskriteerien määritelmät ja arviointimenetelmät. Lisäksi selvitetään itse annettavan vakuutuksen tai kolmannen osapuolen antaman sertifiointin mahdollisuutta ja vertaillaan eri vaihtoehtojen tehokkuutta³⁷. Komissio selvittää tätä asiaa vuoden 2005 viimeisellä neljänneksellä³⁸.

3. Olemassa olevan lainsäädännön parempi hyödyntäminen

Useissa direktiiveissä on säännöksiä, joilla voidaan velvoittaa parantamaan tietoyhteiskunnan esteettömyyttä (esim. yhdenvertaista kohtelua työssä koskeva direktiivi³⁹, radio- ja telepäätelaitedirektiivi ja julkisia hankintoja koskevat direktiivit). On tärkeää toimia yhteistyössä jäsenvaltioiden kanssa, jotta voitaisiin kehittää käytännöllinen tapa käyttää näitä direktiivejä esteettömän tietoyhteiskunnan toteuttamisessa.

Erityisesti osallistavaa viestintää käsittelevän eli INCOM-ryhmän⁴⁰ ehdotusten toteuttaminen ratkaisisi joitakin tämänhetkisiä eurooppalaisia haasteita, kuten vammaisten pääsy hätäpalveluihin yleiseurooppalaisella hätänumerolla 112, yhdenmukaistetut taajuudet langattomille apuvälineille Euroopassa, reaaliaikaisen teksti- ja viittomaviestinnän varmistaminen jäsenvaltioissa sekä esteettömien hyödykkeiden hankkimisen helpottaminen viranomaisille. Mahdolliset vaikeudet nykylainsäädännön täytäntöönpanossa tulisi ratkaista.

Komissio tulee rohkaisemaan audiovisuaalipoliittisessa vuoropuhelussaan yhteisiä tai yhteentoimivia ratkaisuja esimerkiksi parannettaessa digitaalitelevisio-ohjelmien esteettömyyttä. Yhteisillä ratkaisuilla saavutetaan mittakaavaetuja.

³⁶ World Wide Web Consortiumin (W3C) laatimat verkkosisällön saavutettavuusohjeet (Web Accessibility Initiative (WAI)).

³⁷ Verkossa suoritetussa kuulemisessa annettiin vahva tuki (yli 72 %) esteettömien TVT-tuotteiden ja -palvelujen sertifiointille ja merkinnälle, joskin kohderyhmien välillä oli selviä eroja: vain 61,4 prosenttia ”*esteettömien tuotteiden ja palvelujen valmistajista, toimittajista tai myyjistä*” tuki sertifiointia ja merkintää. Lisäksi sertifiointia ja merkintää tukevien kohderyhmien joukosta ryhmät ”*yksityiset vammaiset*” ja ”*julkiset laitokset*” suosivat selvästi pakollisia järjestelmiä, kun taas ”*esteettömien tuotteiden ja palvelujen valmistajat, toimittajat tai myyjät*” olivat vapaaehtoisten menettelyjen kannalla. Muiden ryhmien mielipiteet asettuivat näiden vaihtoehtojen välille.

³⁸ Ks. luku ”Seuranta ja päätelmät”.

³⁹ 27. marraskuuta 2000 annetussa neuvoston direktiivissä 2000/78/EY kielletään vammaisten syrjintä muun muassa työpaikalla ja velvoitetaan toteuttamaan kohtuullisia mukautuksia vammaisia varten, tieto- ja viestintäteknologia mukaan luettuna.

⁴⁰ Ryhmä perustettiin vuonna 2003 ja siihen kuuluu jäsenvaltioiden, teleoperaattoreiden, käyttäjäjärjestöjen ja standardointielinten edustajia.

Olemassa olevan eurooppalaisen lainsäädännön potentiaali esteettömän tietoyhteiskunnan toteuttamisessa on hyödynnettävä perusteellisesti. Komissio käynnistää vuoden 2005 kuluessa selvityksen⁴¹, jossa pyritään yksilöimään parhaita käytäntöjä, ja aloittaa jäsenvaltioiden ja keskeisten sidosryhmien kanssa vuoropuhelun direktiivin täytäntöönpanosta vastaavien tahojen kautta.

7. SEURANTA JA PÄATELMÄT

Tämä tiedonanto ja verkkokuulemisen tulokset osoittavat ja vahvistavat Euroopan komission päättäväisyyttä ottaa esille esteettömän tietoyhteiskunnan kysymyksiä ja etsiä ratkaisuja, jotka i) ilmaisevat jäsenvaltioille, kuinka tärkeitä on pyrkiä yhteistyössä löytämään yhdenmukainen lähestymistapa esteettömään tietoyhteiskuntaan, ii) rohkaisevat elinkeinoelämää kehittämään esteettömiä ratkaisuja TVT-tuotteille ja -palveluille ja iii) osoittavat vammaisille, että tietoyhteiskunnan esteettömyyden parantamiseen on sitouduttu aktiivisesti.

Seuraavien kahden vuoden aikana (2005–2007) komissio jatkaa tiedotustyötään, edistää ehdotettujen välineiden käyttöä, kerää todisteita ja jatkaa sidosryhmien kuulemista voidakseen tehdä tietoon perustuvia päätöksiä esteettömän tietoyhteiskunnan alalla.

Tätä varten komissio aikoo käynnistää vuoden 2005 viimeisellä neljänneksellä selvityksen esteettömän tietoyhteiskunnan edistymisestä Euroopassa, jotta se voisi määritellä ja arvioida poliittisia vaihtoehtoja tietoyhteiskunnan esteettömyyden parantamiseksi Euroopassa. Tutkimuksen ensimmäiset tulokset ovat selvillä alkuvuodesta 2007.

Kahden vuoden kuluttua tämän tiedonannon julkaisemisesta suoritetaan tilannekatsaus esteettömän tietoyhteiskunnan tilasta. Hyvän hallintotavan periaatteen⁴² mukaisesti tilannekatsauksen yhteydessä arvioidaan tässä esitettyjen lähestymistapojen vaikutukset, ja komissio voi – suoritettuaan perusteellisen analyysin – pohtia, tarvitaanko lisätoimia, kuten uutta lainsäädäntöä. Esteettömän tietoyhteiskunnan puolesta tehtävä työ puolestaan myötävaikuttaa jo julkistettuun vuoden 2008 eurooppalaista tietoyhteiskuntaan osallistamista koskevaan aloitteeseen⁴³.

⁴¹ Ks. luku ”Seuranta ja päätelmät”.

⁴² Euroopan komission valkoinen kirja ”Eurooppalainen hallintotapa” (KOM(2001) 428 lopullinen).

⁴³ ”i2010 - Kasvua ja työllisyyttä edistävä eurooppalainen tietoyhteiskunta” (KOM(2005) 229).